

OTTO

OTTO 15

© TN İletişim

Temel Eserler 04

Ehl-i Sünnet'in Kurucu Ataları

–Ashabu'l-Hadise Göre Allah'ın Sıfatları Meselesi–

M. Hayri Kırbaşoğlu

Düzeltili: Mehmet Aknar

Grafik Tasarım: Nurullah Özbay

Uygulama: Tavoos

Baskı: Özkan Matbaacılık / İvedik Ankara

ISBN 978-605-5932-69-5

1. Baskı: Nisan 2011

İletişim Adresleri

Halide Nusret Zorlutuna Sk. 4/7

06420 Çankaya Ankara

tel.: 0312. 439 01 69

faks: 0312. 439 01 68

ottoyayin@gmail.com

www.ottoyayin.com

EHL-İ SÜNNET'İN KURUCU ATALARI

ASHABU'L-HADİSE GÖRE
ALLAH'IN SIFATLARI MESELESİ

M. HAYRİ KIRBAŞOĞLU

OTTO

MEHMET HAYRİ KIRBAŞOĞLU

1954 yılında Manisa’da doğdu. Yüksek öğrenimini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde tamamladı. Aynı fakültede asistan olarak Hadis dalında doktorasını yaptı (1983). İmam Muhammed b. Suud İslâm Üniversitesi’nde (Riyad) iki yıl öğretim üyeliği yaptı (1985-1987). Yurda döndüğünde doçent oldu (1987). DİB’da başkanlık danışmanı olarak bir yıl görev yaptı (1988-1989). Hadis Anabilim Dalı’nda profesör oldu (1999). Hâlen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Bir süre *İslâmî Araştırmalar* dergisi’nin editör yardımcılığını da sürdürmüş olup, şu anda *islamiyât* dergisi yayın kurulu üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Arapça ve İngilizce bilmektedir. Kırbaşoğlu’nun makale, eleştiri, edisyon kritik, tercüme ve sadeleştirme türünde yayımlanmış birçok çalışması bulunmaktadır.

Elinizdeki kitap dışında bazıları şunlardır:

Ahir Zaman İlmihali, Eskimez Yeni, Alternatif Hadis Metodolojisi, Namazların Birleştirilmesi, Sünnet Paradigmanın Oluşumunda Şâfi’nin Rolü -Seçki-, İslâm Düşüncesinde Sünnet-Eleştirel Bir Yaklaşım, İslâm Düşüncesinde Hadis Metodolojisi, İbn Kuteybe’den Hadis Müdafaası, Muhammed Avvâme’den İmamların Fıkhi İhtilaflarında Hadislerin Rolü, Fazlur Rahman’dan İslâm ve Çağdaşlık (Alparslan Açıkgenç ile birlikte).

TAKDİM	9
ÖNSÖZ	11

GİRİŞ.....	13-18
1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	13
2. Konuyla İlgili Malzemenin Durumu	15
3. Metot.....	16
4. Plan	18

BİRİNCİ BÖLÜM

ASHÂBU'L-HADİS	19-107
1. Ashâbu'l-Hadîs (Ehlu'l-Hadîs) Tâbiri ve Ortaya Çıkışı	19
1.1. Ashâbu'l-Hadîs	21
1.2. Ehlu'l-Hadîs	28
2. Ashâbu'l-Hadîsin Diğer İsimleri	31
2.1. el-Muhaddis	31
2.2. Ehlu'l-İlm	34
2.3. Ehlu's-Sunne	39
2.4. Sunnî	54
2.5. Selef	57
2.6. Ashabu'l-Âsâr-Ehlu'l-Âsâr	65
2.7. Hadîsî	67
2.8. Diğerleri	68
3. Ashâbu'l-Hadîs ve Akâid Meseleleri	79

İKİNCİ BÖLÜM

ALLAH'IN SIFATLARI	109-298
1. Sıfatlar Meselesinin Mâhiyeti ve Ortaya Çıkışı	109
2. Sıfatlar Meselesinin Ashâbu'l-Hadîs Açısından Önemi	114
3. Sıfatlar Mes'elesinde Ashâbu'l-Hadîsin Metodu	117
3.1. Sıfatların İsbâtı	117
3.2. Sıfatlar Mes'elesinde Hadîslerin Değeri	121
3.3. Sıfatlar Konusuna Girmekten Kaçınmaları	124
3.4. Tefvîz-Te'vîl	125
3.5. Te'vîlin Reddediliş Sebepleri	142
3.5.1. Nakli Sebepler	142
3.5.1.1. Kur'an	142
3.5.1.2. Hz. Peygamber	148
3.5.1.3. Ashâb-Tâbi'ûn	150
3.5.2. Akli Sebepler	153

4. Ashābu'l-Hadis'e Göre "Allah'ın Sıfatları"	173
4.1. İsim-Sıfat Ve Zât Tabirleri	173
4.1.1. İsim	173
4.1.2. Sıfat	179
4.1.3. Zât	184
4.2. Allah'ın Sıfatları	191
4.2.1. Zât'ına Taalluk Edenler	191
4.2.1.1. Şey'	191
4.2.1.2. Cism	192
4.2.1.3. Nefs	194
4.2.1.4. Şahs)-Ahad	196
4.2.1.5. Sure(t)-Vech	199
4.2.1.6. Ayn	211
4.2.1.7. Yed (Yedeyn)-Keff-Kabza-Yemîn-Şimāl-Isba' (Isba'ayn-Asābi')-Bā'-Batşa	216
4.2.1.8. Kadem-Ricl-Sāk-Vat'	228
4.2.2. Fiillerine Taalluk Edenler	233
4.2.2.1. Kelām-Savt	233
4.2.2.2. İstivā	244
4.2.2.3. el-Makāmu'l-Mahmūd	262
4.2.2.4. Nüzul	265
4.2.2.5. Allah-Mekân ilişkisi	276
4.2.2.6. İtyān-Mecī'	286
4.2.2.7. Hareket	288
4.2.2.8. Aceb-Dıhk	289
4.2.2.9. Ru'yet	292

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME	299-307
---------------------	---------

SONUÇ	309
-------------	-----

KAYNAKLAR	311
-----------------	-----

DİZİN	319
-------------	-----

Prof. Dr. Talat Koçyigit Hocam’a...

*Kitabın baskıya verileceği gün,
vefatını büyük bir teessürle öğrendiğim
değerli Hocam, ve tez danışmanım.
Allah meknını cennet eylesin. (18 Nisan 2011)*

TAKDİM

Pek çok konuda olduğu gibi bir mezhep olarak Ehl-i Sünnet hakkında da bilgilerimizin eksiksiz ve bakış açılarımızın sağlıklı olduğunu söylemek oldukça zordur. Bilakis her birimizin konuyla ilgili bilgi ve kanaatlerinin, azımsanmayacak ölçüde tashihe muhtaç yönleri olduğunu itiraf etmek dürüstlüğün ve bilimselliğin bir gereğidir. Bu eksikliklerin giderilmesi ve yanlışların düzeltilmesinin yolu ise öncelikle konuyla ilgili ilmî araştırmalardan, daha sonra da bu araştırmaların ve sonuçlarının kamuyuyla paylaşılmasından geçer.

İşte bu bakış açısıdır ki bizleri, bir yandan Sünnet ve Hadis'in meselelerinin ve çözüm önerilerinin takdim edildiğı, *İslam Düşüncesinde Sünnet*, *İslam Düşüncesinde Hadis Metodolojisi* ve *Alternatif Hadis Metodolojisi* gibi eserleri sunmaya devam ederken, öte yandan bu konularla da ilgisi bulunan, Ehl-i Sünnet geleneğinin tarihî gelişimini de ihmal etmeyip, bu konuda da tarihî gerçekleri ortaya koymaya sevk etmiştir.

Elinizdeki eser, yaygın olarak el-Eş'arî ve el-Mâturîdî tarafından kurulduğu kabul edilen Ehl-i Sünnet geleneğinin, aslında bu iki İslam âliminden önce de mevcut olduğunu, esaslarının bu ikisinden önce büyük ölçüde belirlendiğini, bunun "Ehl-i Sünnet'in Kurucu Ataları" diyebileceğimiz Ehl-i Hadis/Ashabü'l-Hadis ta-

rafından gerçekleştirildiğini gösteren bir çalışmadır. Doktora tezi olarak hazırlanmış ve tekrar gözden geçirilmiş olan bu çalışmamızın ağırlık noktasını ise Ehl-i Hadis/Ashabu'l-Hadisın ayrıncı yönlerinin başında gelen “Allah'ın Sıfatları” meselesindeki yaklaşımı oluşturmaktadır. Mamafih bu çalışmada Ehl-i Sünnet'in kurucu atalarına başka ne gibi isimler verildiği, bu kurucu ataların tarihi köklerinin ne kadar gerilere gittiği, onların hadis alanındaki bilinen faaliyetleri dışında başka ne gibi alanlarda faaliyet gösterdikleri gibi hususların ele alınması da ihmal edilmemiştir.

Çalışma temelde klasik kaynaklara dayalı olmakla beraber, doğuda-batıda, İslam dünyasında ve oryantalist çevrelerde konuyla ilgili olarak ileri sürülen görüş ve iddialar da incelenmiş, bu suretle elinizdeki eserin, konuyla ilgili klasik-çağdaş bütün yaklaşımların değerlendirildiği en son ve kapsamlı çalışma olmasına gayret edilmiştir.

Bu çalışma şunu da göstermiştir ki, İslam geleneği konusunda bilgilerimiz sınırlı ve yüzeysel, bakış açılarımız ise daraltılmış ve indirgenmiş bir hâldedir. Bundan kurtulmanın yolu ise geleneği kulaktan duyma bilgilerin ve bilimsel olmaktan uzak yaklaşımların esiri olmaktan kurtarmak, Fazlur Rahman'ın ifadesiyle, araştırma, sorgulama ve eleştiri temeline dayalı bir “aydınlanmış muhafazakârlık” geliştirmektir.

Bu çalışmanın, genel olarak İslam düşünce geleneğinin, özel olarak da Ehl-i Sünnet alt geleneğinin tarihî kökenlerine dair bilinmeyenleri gün ışığına çıkaran çabalara mütevazı bir katkı teşkil etmesi, bu geleneğin araştırılması ve keşfedilmesi gereken diğer yönlerine dair benzer çalışmalara da vesile olması dileğiyle.

Mehmet Hayri Kırbaşoğlu
Ankara 2011

DİZİN

- A
 Ames (el-) 24, 25, 289
 Abbasiler 103
 Abdulkays heyetiyle ilgili hadis 59
 Abdullâh ibn Ebî Avâne eş-Şâfi'nin mezhebi 105
 Abdullâh ibn el-Mubârek 23, 36, 46, 57, 60, 66, 84, 131, 132, 135, 180, 217, 234, 247, 250, 251, 252, 253, 260, 267, 279, 301
 Abdurrahmân ibn Ebî Leyla 292
 Acem hükümdarları 227
 Âdem (Hz.) 134, 137, 156, 200, 202, 203, 208, 209, 210, 217, 220, 223, 224, 226, 242, 296; ~oğlu 170, 209; ~oğlunun Rahmân'ın sureti üzere yaratıldığı 210; ~ ile Musa 134
 Adudu'd-Devle 106
 ahâdisu'l-izâfe(t) 183
 ahâdisu's-sıfât 122, 183
 ahbâru's-sıfât 183, 184
 ahir zaman 35
 Ahmed el-Huceymî 304
 akıl 263; ~cı 116; ~sız 80
 aktif Allah anlayışı 165
 Ali (Hz.) 32, 58, 92, 93, 160; ~nin hasımları 95
 Ali ibn el-Hasen ibn Şakîk 93
 Ali ibn el-Medîni 29, 30, 37, 48
 Allah: ~ hakkındaki bu tavsifler 110; ~a iman konusu 114; ~a şey' denilebileceği görüşü 191; ~ı yaratılmışlara ve bilhassa insana benzetmek 302; ~in Âdem'i sureti üzere yarattığını kabul etmeyenler 202; ~in cisim olduğunu söyleyen 194; ~in evliyası 201; ~in fiili 58; ~in insanlarla beraber olduğu 282; ~in kelimesi 111; ~in kullanı 164; ~in mekân ile ilgili ilişkisi 283; ~in rahmeti 196; ~in sıfatları 114; ~in sıfatlarını inkâr 115, 137, 301; ~in sıfatlarını tevîl 147, 165; ~in sıfatlarının inkârı 110, 111; ~in sıfatlarının tevîl edilmesi 147; ~in sıfatlarının varlığı 71
 Arap: ~ dâilçileri 193; ~ dâilcisi 140, 229, 247, 253; ~ dili 44, 140, 154, 186, 206, 222, 223, 275, 297; ~ dilinin kaideleri 173
 Arapça 13, 136, 187, 240
 Aristo 166; ~nun tanrı anlayışı 166
 Ashab ve Tabiun 59, 60, 216, 217
 Ashabu'l-Hadis: ~ mezhebi 91, 102, 104, 106, 122; ~ tabiri 24, 25, 28, 29, 34; ~ terkihi 21; ~ ve Ehlu'l-Âsâr ve's-Sunne 42; ~ ve'l-Âsâr 28, 41; ~e akaid alanında mezhep nazarıyla bakılıp bakılamayacağı 96; ~e mensup hadisçi 94; ~e muhalifleri tarafından verilmiş olan isimler 72; ~e yöneltilen teşbih ithamı 305; ~i'l-Haşviyye 303; ~in akaidine dair eserler 49; ~in mezhep olduğunu 98, 99; ~in de ortaya çıkış tarihi 112; ~in devamı olduklarını ileri süren Hanbeliler 225; ~in metodu 18, 162; ~in muhalifleriyle olan mücaleleleri 90; ~in mümeyyiz vasfı 153, 203; ~in sıfatlar konusundaki metodu 160, 302; ~in tarihi 16, 17; ~in temsil ettiği eğilimin, sıfatlar meselesi 134; ~in tevîli reddedişi 142; ~ten olan Selef 63

Ashabu'r-Re'y 73, 76, 86, 105
 ashabu's-sunen 26, 27
 avam-âlim 160
 âyâtul'-izâfe(t) 183
 Azerbaycan 106
 azınlık 96, 105

B

bab başlıkları 237, 238, 241, 243
 Babu'l-Ebvab 106
 Bağdat 14, 85, 105, 263, 264, 277, 295;
 ~'in emniyet âmiri 264
 Bahru'l-Mağrib 106
 Barbahârî (el-) 39, 51, 52, 125, 210, 227,
 229, 243, 256, 262, 276, 297
 Barbahariyye 96
 Basra 48, 85, 105
 batıl 42, 98, 100, 177, 193
 Batılı araştırmacılar 54
 bid'a 52, 53, 181
 bidat 37, 52, 63, 65, 93, 94, 95, 124,
 125, 129, 159, 161, 183, 192, 201,
 248; ~ ehli 124
 bi-lâ keyf 135, 153, 167, 200, 211, 214,
 217, 246, 247, 270, 271, 280, 281,
 302, 303
 burhan ehli 159

C

Ca'd ibn Dirhem 111, 112
 Câhız (el-) 57
 Cahiliye devri Arap şiiri 146
 Cebr akidesi 111
 Cebrail 43, 152, 282, 283
 Cebri 92
 Cedel ve münazara 106
 cehennem 228, 229
 Cehm ibn Safvân 45, 90, 103, 112, 113,
 115, 127, 138, 178, 202, 212, 220,
 237, 255, 256, 290, 293, 295, 296
 Cehmî 92, 136, 154, 161, 170, 202,
 235, 252, 263, 270
 Cehmîlik 93, 113
 Cehmîyye 23, 39, 46, 75, 86, 90, 100,
 101, 105, 113, 114, 115, 116, 120,
 161, 169, 170, 178, 179, 192, 193,
 196, 204, 206, 208, 210, 216, 218,
 222, 226, 229, 234, 235, 236, 238,
 241, 250, 254, 257, 260, 270, 273,
 274, 275, 280, 281, 284, 286, 294,
 301, 302, 310; ~nin Allah'ın sıfatları

konusundaki görüşleri 278; ~nin iddi-
 ası 235; ~nin küfrü 277; ~nin mabud-
 ları 210; ~nin ortaya çıkışı 309; ~nin
 reddettiği hususlar 211; ~nin sıfatlarla
 ilgili görüşleri 279; ~yi müdafaâ eden
 birisi 277

cennet 228; ~ ehli 292, 294

Cezire 106

cidal 125

cisim 176, 194

cumhurun zahiri kabul etmesi 160

D

Dahhâk (ed-) ibn Muzâhim 44, 60, 168,
 169, 171, 292

Dâvûd el-Cevâhiri 303, 304

Dâvûd ibn Ebî Hind 25

Deccâl 212

dilciler 186

E

Ebu Bekir (Hz.) 46, 279; ~ ve Ömer 46,
 84, 95; ~'in hilafeti 279

Ebü Bekr ibn Ayyâs 23, 24

Ebü Bekr ibn Ebî Şeybe 37

Ebü Cebele 24, 25, 26, 29

Ebü Hanîfe 33, 60, 62, 91, 103, 118,
 127, 132, 136, 217, 246, 247, 266,
 277

Ebü Hâtim 99

Ebü Hemmâm es-Sukûnî 57

Ebü Hurayra 35, 150

Ebü Ya'la, Muhammed b. el-Husayn el-
 Ferrâ 22

Ebü Yûsuf 91

Ebü Zerr 280

Ebü'l-Abbâs İbn Sureyc 139

Ebü'l-Fadl Abdulvâhid ibn Abdilâzîz et-
 Temîmî 193

edebiyatçılar 186

Ehl-i Sünnet: ~ uleması 14; ~-i Hâssa
 310

Ehlu'l-Burhan 160

Ehlu'l-Ehva 106; ~ ve'l-Bid'a 100

Ehlu'l-Eser 66, 76, 99, 118

Ehlu'l-Fikh 38, 71, 72, 77; ~ ve's-Sika
 71

Ehlu'l-Hadis 19, 28, 29, 30, 31, 32, 33,
 34, 35, 36, 37, 40, 42, 51, 56, 65, 67,
 72, 73, 77, 79, 87, 88, 90, 91, 92, 94,
 96, 97, 99, 102, 103, 106, 107, 132,

277, 288, 289, 304; ~in akaid konularındaki görüşleri 103; ~in cahillerinin görüşü 304
 Ehlu'l-Hakk ve'd-Dîn ve'l-Cemâ'a 98
 Ehlu'l-İlm 34, 35, 36, 37, 38, 41, 85, 98, 99, 126, 132, 274
 Ehlu'l-İsbât 70, 106, 121; ~ ve'l-Hadis 106
 Ehlu'l-İslâm 28
 Ehlu'l-Kitab 251
 Ehlu'l-Luğa 193
 Ehlu'r-racul 28
 Ehlu's-Sunne 15, 18, 25, 39, 40, 41, 42, 43, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 67, 70, 75, 76, 89, 99, 102, 118, 125, 126, 128, 233, 246, 260, 261, 271, 272, 288, 289, 292, 300, 301, 305; ~ ile Ashabu'l-Hadis 55; ~ ile Ehlu'l-Hadis'in aynı manada kullanıldığı 42; ~ mezhebi 102; ~ tabiri 39, 51, 56; ~ ve Sahibu Sunne 54; ~ ve'l-Cemaa 89; ~ ve'l-Hadis 39, 42, 272, 288, 289, 301; ~ ve'n-Nakl 39, 42; ~den olan Halefin icmai 233; ~nin akaid literatürü 310; ~nin ilk mütekellimleri 86; ~nin mezhebi 41; ~ye muhalif 102
 Eimmetu'l-İlm 41, 125
 Esmâ-yı Hüsnâ 182
 Eşari ve Maturidi: ~ler 40, 42; ~ ekolleri 40
 Eşarilik 17, 40, 102
 Eşariyye 46, 71, 277
 evâil (el-) 27
 Evzâ'i (el-) 36, 47, 58, 75, 86, 103, 118, 128, 130, 131, 132, 133, 135, 149, 180, 245, 249, 266, 268, 269
 F
 fakih 92, 205, 263
 fakr 44
 Farsça 136
 farz 149, 195, 196
 Fazlur Rahman 56
 felsefe 13, 87, 166
 felsefeciler 187
 fi'liyye 189, 254
 Fukahâ (el-) 72; ~ ve'l-Ulemâ 72
 G
 gayr-ı mahlûk 45
 gayr-ı mütevatir 121
 güzel isimler 178

H

Hacer-i Esved 168, 170, 171, 173, 184
 hadis 37; ~ âlimleri 89; ~ cemaati 96; ~ Ehli 102; ~çiler 31, 33, 34, 64, 72, 80, 90, 124, 161, 210, 219, 230, 257, 266, 267, 268, 292, 300, 301, 304; ~çilerin teşbihi reddettikleri 302; ~in sebep-i vürudu 209; ~ler 38
 Hâfız Bîşr ibn es-Seriyy el-Basrî 92, 93
 Halife el-Me'mûn 39, 70, 82, 97
 Halife el-Mutevekkil 89
 Halife Mu'tasım 295
 Halku'l-Kur'an 45, 50, 64, 105, 111, 238, 244
 Hamid et-Tavil 25
 Hanbeli 40, 73, 168, 193, 262, 304; ~ler 55, 56, 72, 73, 103, 225, 263, 264
 Hanefi: ~ veya Eşari mezhebi 91; ~ler 55, 56
 haram-helal 269
 hareketsiz 166, 167
 Harici 56, 92
 Hârûn ibn Abdillâh el-Bağdâdî el-Bezzâz 177
 Haruriyye 86
 Hasen (el-) el-Basrî 58, 60, 86, 217, 262
 Haşviyye 73, 74, 75, 80, 88, 303; ~tu'l-Muşebbihe (el-) 303
 Havaric 46, 86, 96, 99, 101
 haya 89
 Hayyât (el-) 70
 Hristiyan 111, 112, 115, 305
 Hristiyan teolog 111
 Hristiyanlık 111, 114, 251, 252, 305
 Hicaz 59, 98, 100, 105, 275
 Horasan 48, 234, 269; ~lı 234
 Hubeyb 184, 185
 Hums 59
 Huseyn ibn el-Fadl (el-) 84

I

İkrime 26, 27, 61, 179, 255, 292
 Irak 100, 105, 113, 150, 275
 İsfahan 105
 İ
 İbn Batta 54, 55, 58, 85, 262, 263, 267, 278
 İbn Battâl 175, 188, 191, 193, 197, 198, 238, 280

İbn Ebî Zî'b 92, 93, 119, 201

İbn Kuteybe 57

İbrâhîm el-Harbî 130, 176, 178, 300

İbrâhîm ibn Ebî Yahyâ el-Eslemî 304
icabî 306

icma 99, 128, 129, 180, 197, 234

ilahî sıfatlar 13

İlk Muharrik 166

il(i)m 37, 38; ~in azalması 37

imâmet 99

iman 88

İncil 231, 251, 305

insan psikolojisi 157, 165, 167, 203

insanoğlu 215

İsa (Hz.) 111, 237, 305, 306; ~ ibn Mer-
yem 195, 196, 236

İshâk el-Harbî 83

İshâk ibn Râhaveyh 41, 60, 65, 67, 72,
75, 85, 118, 125, 131, 132, 133, 178,
234, 253, 261, 269, 270, 271, 288

isim ile müsemma 176, 299

İslâm: ~ âlimleri 199; ~ dünyasının azın-
lığı 107; ~ dünyasının her tarafına yay-
ılmış mezhep 100; ~ mütefekkirleri
165; ~ ve Sünnet 47; ~i olmaktan çık-
makla tavsif edilen 190

İsrailiyyat 284, 301

istila 140, 245, 257, 258, 259, 260

istisna 85, 171, 184, 191, 192, 262

istiva ayetî 159

itaatkâr müminler 293

K

kader 44, 70; ~ inancı 111

Kaderî 56, 86, 92, 93

Kaderiyye 46, 53, 76, 86, 96, 106

kaftan 170

Kehmes ibn el-Hasen et-Temîmî 303

kelam 15, 84, 86, 87, 148, 234, 235,
237, 238, 239, 240, 243, 244

Kerramiyye 46, 71, 96, 277

kıssaların ahlâkî değeri 164

Kıyamet günü 95, 117, 217, 222, 224,
226, 228, 234, 236, 237, 242, 270,
273, 275, 282, 286, 292, 293, 294,
297

kıyas 154

Kitâbu's-Sunneler 53

Kufe 85, 92, 105, 112

Kullabiyye 46, 71, 101, 103, 277

Kur'an: ~ ayetlerini tevîl etme esası 113;

~ dışındaki ilimler 36; ~ ve hadislere
teslimiyet 137; ~ ve hadisten nakiller
202; ~ ve Sünnet'te yer alan sıfatlar
119; ~, hadis veya icmaa müstenit delil
239; ~'a ve Peygamberinin sünnetine
uyulması 213; ~'da ve hadislerde yer
alan tavsifler 117; ~'in mahlûk olduğu
113

L

lanet 56, 106

M

Mâcid Alî Han 307

mahlûk 44, 45, 63, 64, 95, 96, 111, 113,
177, 178, 190, 196, 205, 207, 218,
222, 226, 235, 237, 239, 240, 243,
244, 269

maktu hadisler 123

Mâlik ibn Enes 52, 57, 59, 60, 61, 71,
74, 75, 86, 103, 118, 119, 124, 129,
130, 131, 132, 133, 135, 201, 217,
218, 246, 247, 249, 258, 260, 267,
277, 278, 293

Malikiler 40

Maturidi mezhebi 103

Maturidilerin muhakkaklar 103

Maturidilik 40, 102

Maveraunnehir 106

mecaz 138, 139, 173, 282; ~i 115, 138,
139, 140, 201, 212, 231, 232

meci 286

Medine 14, 59, 105, 119, 124, 150, 201,
247

Mekhûl 25, 130

meleke 88

Mervân ibn Muhammed 111

Meşnk'tan Mağrib'e 127

mezhep 101, 102, 104; ~ olarak Ashabu'l-
Hadis 247

Mihne 45, 57, 60, 103, 295, 304; ~ olay-
ları 45

Mirac 281, 283, 297, 298

Mu'âviye ve sülalesi 94

muahhar: ~ devirler 65; ~ Hanbeliler 72

Muatıl 113

Muatıla 113, 114, 259, 276, 281

Mubtedî' 45

Mucâhid 60, 179, 201, 217, 255, 256,
262, 263, 282, 286, 304

- Mucessime 14, 75, 78, 96, 193, 194, 280, 303
 Mudarr ibn Hâlid 303
 Muğîre ibn Miksem ed-Dabbî 24, 25, 26, 92
 Muhaddid 284
 Muhaddis (el-) 31
 muhaddis 32
 Muhammed (Hz.) 306
 Muhammed ibn el-Hasen 39, 91, 105, 127, 136, 180
 Muhammed İkbâl 165
 muhdes 125, 207, 215, 300
 munkar 186
 Murcie 40, 46, 53, 76, 77, 86, 99
 Murcii 56, 92
 Musa (Hz.) 134, 196, 226, 233, 234, 235, 236, 237, 243, 284, 294, 297, 306
 Musbite 70, 121
 Muslim ibn el-Haccâc el Kuşeyrî 57
 Musul 105
 Muşebbîh 284
 Muşebbîhe 14, 71, 75, 78, 193, 209, 219, 302, 303, 304, 305, 310; ~nin Allah anlayışı 303; ~nin görüşleri 276
 mutasavvıflar 102
 Mutezili 28, 70, 85, 87, 92, 102
 mücerred 49, 80, 109, 115, 158
 Mücessime 96
 müfessir 205
 Mürcii 44, 86
 müsned 210
 müsteşrik 91; ~lar 103
 müşahhas 109, 156, 158, 162, 164, 165, 166, 167, 255; ~ olan sıfatlar 156
 Muşebbîh 306
 mütekellim 113, 234
 müteşabihat 15, 144, 145, 146, 307
 mütevâtir 121
- N
 Nadr ibn Şumeyl 47, 48, 72, 229
 namaz 88
 Nasîbî 86
 nasslar 135; ~ı tevîl 128, 153, 157, 242
 nazar 263
 nefis 194, 196
 nüzul hadisi 80, 159
- O
 Ortodoks akidesi 111
 oruç 88
 Osman taraftarları 94
 Ö
 Ömer (Hz.) 26, 27, 29, 112, 133, 150, 151, 153
 Ömer ibn Abdilâzîz 118
- P
 pasif Allah anlayışı 165
 pedagojik 198, 199
 Peygamber (Hz.) ve Ashabı devri 110
 psikolojik 156, 157, 203, 204
- R
 Rabî'a ibn Amr el-Curşî 217
 Rafıza 46, 53, 58, 74, 86, 210; ~nın Çaliye kısmı 210; ~nın Çaliye kolu 304
 Rafizî 56, 86, 92, 95
 Ramazan ayı 89
 rasih 148
 Rasulullah'ın sevdiği kabağı yeme 43
 rasyonalist 116; ~ temayüller 165; ~ler 165
 rida 170
 ru'yet 15, 44, 50, 90, 116, 117, 135, 151, 201, 202, 211, 218, 284, 292, 294, 295, 296, 298
 rububiyet 239
 Rum 106
 rûsûh 88
- S
 Sa'îd ibn Ebî Bilâl 181
 Sahabe 65
 Sahabe ile Tabiun 60, 124; ~un sükut ettiği meseleler 52
 sahâbî 217
 Sâhibu Bid'a 52, 53
 Sâhibu Sunne 18, 50, 51, 52, 53, 54
 sahih 121; ~ hadisler 117, 121, 269, 302; ~ hadisleri delil olarak kabul etme 302; ~ler 91
 salih ameller 167, 200, 205
 Sâlih ibn Keysân 25, 60
 Salimiyye 46, 71, 96, 103
 selbi 14, 114, 117, 127, 166, 306
 Selef 57, 58, 59, 62, 65, 71; ~ ile Ashabul-Hadis tabirleri 64; ~ mezhebi 59, 140; ~ ve Ashabul-Hadis tabirleri

- 63; ~ ve Halef 277; ~Ashabu'l-Hadis 135, 142, 172; ~i Salihin 129, 171, 189, 245; ~in görüşleri 310; ~iyye 42, 62, 64, 317
- Semer kand 48
- Sıfat-ı Zâtiyye 209
- Sıfatıyye 70, 71, 77, 121
- sıfat: ~lar meselesi 19, 110, 113, 116, 123, 199, 228, 230, 265, 301, 309; ~larla ilgili ayet ve hadislerin teviline karşı çıkanlar 167; ~larla ilgili nassların açıklanması 141
- sıfâtü'l-fi'l 188, 190
- sıfatu'r-Rahmân 181
- sıfâtü'z-zât 188, 190
- sıfat-zat ayrımı 173, 184, 300
- Sika 45, 71; ~lık 71
- Subeyg et-Temîmî 112, 133, 150, 151, 153
- Subkt (es-) 59
- sufî 134; ~lık 87
- Sufyân es-Sevrî 37, 39, 58, 69, 70, 75, 84, 92, 103, 118, 128, 130, 131, 132, 135, 167, 169, 171, 201, 211, 217, 260, 266, 282, 289
- Sufyân ibn Uyeyne 23, 60, 61, 68, 69, 70, 72, 83, 92, 130, 131, 132, 135, 136, 217, 231, 260, 261, 266
- Sumâme ibn el-Eşras 306
- Sunen 50; ~ler 91
- Sunne 44, 48, 49, 50, 52, 53, 56, 97, 168; ~ akaidinin esasları 72; ~ ve Cemaat 51
- Sunnî 18, 53, 54, 55, 56
- sûkût 124, 125, 127, 138, 145, 149, 192
- Sünnet 37; ~ akidesinin ızharı 48; ~in Kur'an'ı nasıl neshettiği 43; ~te imam 44, 45; ~ler 43, 72, 119
- Sünnî 11, 14, 15, 17, 54, 55, 56, 57, 74, 93, 94, 106, 107, 123, 310; ~ tabiri 54; ~ler 55, 305; ~lık 14, 54, 55, 56; ~lik mefhumu 54
- Ş
- Şa'bî (eş-) 25, 46, 86, 248
- şahs 196
- Şam 93, 98, 100, 106, 112
- Şaş 36, 105
- şeriat 159, 160, 176, 193
- Şerik 74, 132, 267, 268, 283
- Şia 96, 99, 101
- Şii 42, 44, 48, 74, 76, 92, 93, 94, 95, 99; ~lik 44, 48, 94
- T
- ta'accub 116, 289
- ta'til 111, 113, 115, 140, 193, 310
- Tabiun 59, 65, 100, 128, 129, 171, 179, 180, 216, 217, 248, 272, 292, 298; ~ uleması 179; ~un seçkinleri 25, 42
- tahayyül 158, 159
- tahlik 58
- tahrîf 140
- talebetu'l-hadis 26, 27
- te'vîl 125, 140, 141, 172, 221
- Tebeu't-Tabiin 65, 171; ~in seçkinleri 180
- tefâvut 88
- tefrîk 189
- tefsir 15, 16, 88, 91, 127, 136, 140, 141, 143, 148, 171, 263, 305
- tefvîz 125, 126, 141, 150, 155, 167, 171, 202, 203, 210, 217, 218, 221, 222, 227, 231, 249, 257, 266, 267, 268, 274, 276, 309, 310; ~e başvurmak 171; ~i tercih 211
- tekfir 277
- temsîl 15, 34, 40, 41, 88, 89, 115, 116, 124, 134, 140, 141, 158, 159, 173, 221, 246, 265, 282
- tenkit 15, 80, 81, 92, 104, 152, 168, 178, 182, 183, 187, 194, 197, 202, 209, 215, 219, 230, 252, 256, 261, 264, 271, 280, 283, 289, 290, 298, 305
- tenzih inancı 166
- teşbih 140, 153, 302; ~ inancını savunmalar 310
- teşeyyu' 48
- Tevhid 114
- tevil taraftarları 141, 154, 157, 167; ~e karşı olma 150; ~i terk 160, 171; ~in zannî oluşu 157; ateşli ~ taraftarları 158
- Tevrat 159, 226, 242, 251, 301
- tradition 37
- Türk: ~ler 106; ~çe 20, 144
- U
- Uhud dağı 227
- ulemâ 82
- ulûhiyet 239

Ummu Seleme 50, 152, 247, 248
 Usmani 92, 94
 Usulu'd-Din 96

Ü

ümmet 99, 128, 239; ~in icma ettiği
 197

V

Vâsıl ibn Atâ 58
 Vasıt 85, 105
 Vedî 72, 73
 Velid (el-) ibn Ebân el-Kerâbîsî 97
 vera 44, 45

Watt 54, 56, 84, 111; ~'ın işaret ettiği
 örnek 55; ~'ın, Ashabu'l-Hadisi ihmal
 etmesi 56

Y

Yahudi: ~ler 305; ~lik 114, 252

Yahyâ ibn Ebî Keşîr 25

Yahyâ ibn Ma'n 23, 31, 48, 61, 98, 136,
 182, 266, 268, 293, 294

Yahyâ ibn Mu'âz er-Râzî 134

yemin 117, 188, 190, 226, 231

Yuhanna 111

Yuhannâ ed-Dîmeşki 111

Yunan: ~ düşüncesi 165; ~ felsefesi 165,
 166; ~ felsefesini tetkik eden Mutezile
 166

Z

zahiri mana 164

Zâide ibn Kudâme es-Sakafî 52

zâtiyye 189

zayıf ravi 287

zayıf rivayetleri delil olarak zikretmek
 287

Zem'a ibn Sâlih 287

Zeydî 92

zındık 85, 92, 175, 275, 290, 306

Zufer ibn el-Huzeyl 91

zühhd 44